

באותו נושא נזכר גם ב„תשובות רבי עקיבא איגר“ סימן קכ"א ע"ש, ועיין לעיל פרק „אביר הרועים“.

רבי מנחם מנדיל ממינסק

מגדולי התלמידים, גאון ומרביץ תורה, היה ראש ישיבה במינסק. בספרו „זכרון מנחם“ שבו כונסו מעט מתורתו ע"י בניו, נכתב בהקדמה:
...ואנכי לא זכיתי ליהנות מאור תורתו כי כשהייתי כבר תשע שנים נתבקש אורו בישיבה של מעלה, אבל העיד עליו תלמידו הגאון וכו' משה פינעס שהיה ראב"ד-ומ"ץ בעיר מינסק המעוטר אשר זכה ללמוד אצלו...לידתו היה בעיר פאליצק בן הרב וכו' ברוך ממשפחת סטאלפער ובמות אביו היה כבר שלש שנים ונתגדל בעיר שקלאוו... עד כד הוה כבר תריסר היו ידיו רב לו גם בחכמת הקבלה.... ולמד שם עם הרב הצדיק המפורסם המקובל אלקי ר' ברוך זצ"ל מ"מ דק"ק הנ"ל...

מה ששמעתי מפי עדים נאמנים והמה מדודי הרב הגאון המפורסם מהור"ר אשר זצ"ל שהיה רב כמה שנים בעיר ווידז בע"מ „מעדני אשר“, וסדר תפילת אורך חיים" אשר נסע בילדותו אחר מר אבא הגאון והביא אותו לבית אבי זקני הרב הקדוש מו"ה אברהם בעמח"ס „עמוד הימיני" וסיפר לי אשר בנערותו היה שעור קבוע שלו שמונים דפים גמ' ותוס' בכל יום ויום... גם שמעתי מפי ש"ב הרב הצדיק המפורסם מו' מאיר ג"י מלוצין אשר אור צדקתו זרח בירושלים עיה"ק וזכה לשמש אותו כמה שנים... (ספר „זכרון מנחם" חדושים עמ"ס שבת וערובין. חלק ב', „מדרש מנחם" פרוש נפלא ע"ד הקבלה והפילוסופיה על שה"ש, קהלת, אסתר ועוד. (ורשא תרל"ה). י"ל ע"י מוהר"ר ישראל חיים קליין רב חרקוב).

וכך מתאר אותו רב"צ אייזנשטט בספרו „רבני מינסק": והגאון ר' מנדיל גם הוא תמיד לא פסק מללמד תורתו ברבים, ויעמיד תלמידים רבים וגדולים וישתדל לטעת בהם כל מדה נכונה והתרחקות המותרות, וכדרכו בקדש אשר בחר לו לסגף את גופו בסגופים ותעניתים ויסתפק ממש בקב חרובין, בפת קבר יבשה, ובצלוחית של מים, ויתרחק מכל חמדת התבל, ממאכלי בשר ודגים ומטעמים בלתי אם משבת לשבת, (וספר לי אחד מתלמידיו ה"ה ידידי הרב הישיש והזקן המופלג ר' ברוך מרדכי מקלעצק כי בראות את הגאון ר' מנדיל בפעם הראשונה הרב הצדיק ר' נח מלעבעוויץ בהיותו במינסק וכבר שמע את שמעו שגדול כחו

בחכמת הקבלה, ומצאהו כחוש ודל, ובעל גו רזה, אמר בדרך הלצה על ר' מגדיל „אין דר (בלע"ז) אלא במקום תורה".

במכתב מענין שנתפרסם בספרו של ש. אסף „מקורות לתולדות החנוך בישראל", חלק רביעי, עמ' קע"ו מגלה רבי מאנדיל טפח מהשקפותיו:

...גידון המלמדות יהי אלקים עמך ואיעצך, שיהיה בדעתך הן ולא שוה ובפרט שברוך השם אינך צריך לזה, רק מהכרח המצוה רבה וכפולה מנשואי אחותנו, ע"כ חלילה לך מלעשות טצדקי גדולה או קטנה, רק לבך לשמים שיזמין לך אופן היותר מועיל ללימוד ולהשלים המצוה הרבה הנ"ל... והנה זה דרכי מעודי, וכל מבקש ה' הצריך למלמד יבא יקראני ואענהו, רק צריך להודיע לרבים שרצונך ללמד, ודי בזה. וידעתי תשוקתך להיות אתי במחיצתי, וגם נפשי יודעת זאת וחושקת מאד, אך אין דנין אפשר משאי אפשר כי במינסק אין כעת בנמצא תלמידים גדולים, וד"ל.

והא לך סדר למודי. שני דפים גמרא ותוס' באר היטב בבבא מציעא עד עת האוכל בצהרים ואחר חצות חוזרים היטב כל הנ"ל. ומעיינים שני דפים גמרא ורש"י ורבים מעיינים עם תוס' ומפרשים במס' חולין. והתפללנו ותיקין קצת, והגדנו להם השיעור הזה מאחרי הותיקין עד זיגור ט', ולא יותר. וזה השיעור הוא בעיון יותר בדרך הישר אך במהירות גמרא ותוספות בפנים ב' דפים הנ"ל, וגם כל הקשה לכל אחד ברש"י ידובר בו דבור דבור על אופניו. והנה ב"ה כבר סיימנו מס' בבא מציעא ואם ירצה השם בשבוע זה נסיים מס' חולין. והתלמידים חוזרים לאחר חצות שני השעורים הנ"ל, בבא מציעא וחולין, הכל עם תוס' היטב ומעיינים כנ"ל. ובערב שבת קודש חוזרים כל למודם של בבא מציעא של השבוע ובשבת קודש חוזרים כל השעורים מחולין, והכל עם תוספות באר היטב. וכעת חזרו לראש בבא מציעא ואי"ה יחזרו גם חולין.

והנה האמת אגיד לך, שבחורף העבר היה להם זה למשא כי לא הורגלו לתפיסה כזו, והיו נושאים בעול היטב כדי להשלים החוק של השעורים הנ"ל במס' בבא מציעא, ויורה דעה מראשיתו עד סוף תערובות. אך כאשר יד ה' היתה לטובה עלינו להרגילם בתפיסה, והורגלנו לחזור כל העשרה דפים בתוספות לערך בשלש שעות ולא יותר, וכעת הם הולכים בטל. ואני צועק עליהם: וכי בשביל שאני זכר הפסדתי, אדרבה עוד תוסיפו לשמור חוק החזרה והעיון מקודם פעמיים, כדי שלא יתבטל הזמן, כי הקב"ה מודד לפי הזמן והחשק...

בשולי המכתב מעיר המלביה"ד: המכתב נכתב ה' אלול ר"ב שלום"ם (ה"א תקע"ח), וגדפס עם עוד מכתבים אחדים ממנו ע"י תלמידו ר' בן ציון מלוצין

בירושלים, דפוס יואל משה סלומון (שנת הדפוס חסרה) בשם „אגרות שלום”. ממכתב זה נראה את גודל שקידתם של בני הנעורים על התורה ורוב למודם. ר' מאנדלי היה זמן ידוע מלמד בניו של הגביר והעסקן הצבורי המפורסם ר' ליזר דיללון (עי' עליו באינציקלופדיה הרוסית-עברית כרך ז' עמ' 191, ועיר ווילנא למגיד עמ' 146—150) ור' יחיאל מיכל מספר עליו בספרו „לזכר לישראל” עמ' 23: „ודכירנא שהרב הגדול המפורסם בתורה ויראה מו”ה מנחם מאנדיל נ”ע שהיה דר בחצרי כמה שנים והיה נותן שבח להשם שאין לו חצר בית חומה כשהיה רואה אפילו טירדא קטנה שנעשה לי מנכסים.”

ר' מנחם מאנדיל נפטר במינסק בשנת תקצ”ד ועל מצבתו נאמר:

ציון מנחם

מחמד נפשנו חסן מלשגב אשרך, עוד בחיים חלקך, חמודות
תבל לא חבקת, לא התענגת על מעדנים, שד חלצה לך
לא ינקת, על כן את מות ברית כרת, ואימתו לא תבעתך,
אך את נפשך ממאסר חלצת, מאוד ישגא אחריתך, יקדמוך
בחלק עדנים לגמול מעשיך מאז נצפנו לפניך במרום, בצרת
חזק מני היכלי שן בארזים, מחמד נפשנו ברוך אשרך,
פאר עירגו, ה”ה הרב המאוה”ג, איש אלוקים, חסיד ועניו,
סוע”ה, כבוד שם מנוחתו מנחם מנדיל ב”מ ברוך זצ”ל,
ונגנזו ארון הקודש בשנת צדקותיו לפניו תלכנה, וכבוד
ה' יאספו לפ”ק

רבי מרדכי מינסקער

...ואחרי איזה שנים, נסע תלמיד אחד מתלמידי רבנו הקדוש למינסק, ושמו החסיד ר' מרדכי מינסקער זי”ע, ולמד שם בפרישות עצומה, ונלוו אליו בני הגבירה מרת בלומה נ”ע, והעיר את בניה, והם העירו אותה ויסדו קלויז נאה והחזיקה כל הלומדים על שולחנה עם כל הוצאות הקלויז, הכל מכיסה. וזה הקלויז היה ראשון לציון בעולם.

...ואחרי איזה שנים, קבע רבי מרדכי מינסקער דירתו בוילנא ויסד שם ישיבה בקלויז ישן, על ידי כח הגביר רבי שמואל יודעס קליאצקי נ”ע ואח”ז קבעו ישיבה בקלויז חדש...

(ר' דוד יוסף משה מאיישישוק, במכתבו המפורסם, לעיל פרק „ראשיתה של וולוז'ין”, ועיין גם להלן בפרק בנותיה של ישיבת וולוז'ין — הישיבה במינסק).